گۆشەی فەتوا

وەڵامی شەرعی بۆ پرسیاری خوێنەران

ئامادەکردنی : م/ خلیل احمد

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على نبينا محمد وعلى آله وصحبه أجمعين.

ئەم گۆشەیەی گۆڤارەکەمان فەتوای زانایان و وەڵامی پرسیار و کێشەی خوێنەرانی بەڕێز دەربارەی بابەتی فیقه و حەدیس و ئەو شتانەی پەیوەندیان بەشەرعەوە هەیە لەئامێز دەگرێت، بەویستی خوای گەورە لە هەموو ژمارەیەکی ئەم گۆڤارە بەنرخەدا ژمارەیەك فەتوا و وەڵامی بەسوودی زانایانی متمانە پێکراو و سەرچاوەی زانستیی متمانە پێکراو دەخەینە بەردەستی خوێنەران، ئەمەش وەڵامی چەند پرسیارێکە:

پ ١ / ئایە حوکمی کڕین و فرۆشتنی (چەکی مادەی ١٤٠ چییە لە شەرعدا)؟

وەڵام / خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿وَأَحَلَّ اللّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا فَمَن جَاءهُ مَوْعِظَةٌ مِّن رَّبِّهِ فَانتَهَىَ فَلَهُ مَا سَلَفَ وَأَمْرُهُ إِلَى اللّهِ وَمَنْ عَادَ فَأُوْلَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾ [سورة البقرة: ٢٧٥] .

واتە: خوا کڕین و فرۆشتنی حەڵاڵ کردووە و سووی حەرام کردووە، جا ئەوەی ئامۆژگاری پەروەردگاری پێگەیشت و وازی هێنا ئەوەی دەست کەوتووە بۆ خۆی کاری لێپرسینەوەشی دەکەوێتە لای خوا، بەڵام ئەوەی دەست بکاتەوە بە سوو خۆریی ئا ئەوانە

جێنیشینی ناو ئاگری دۆزەخن و ژیانی هەمیشەیی تێدا دەبەنە سەر .

وە دەفەرموێ:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ اتَّقُواْ اللّهَ وَذَرُواْ مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ فَإِن لَّمْ تَفْعَلُواْ فَأْذَنُواْ بِحَرْبٍ مِّنَ اللّهِ وَرَسُولِهِ وَإِن تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُؤُوسُ أَمْوَالِكُمْ لاَ تَظْلِمُونَ وَلاَ تُظْلَمُونَ﴾ [سورة البقرة: ٢٧٨-٢٧٩] .

واتە: ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە پارێزکار و خوانااس بن و واز لە پاشماوەی سوو بهێنن ئەگەر ئیماندارن خۆ ئەگەر وا نەکەن ئەوە جەنگ لەگەڵ خوا و پێغەمبەرەکەیدا ﷺ ڕابگەیەنن، خۆ ئەگەر تەوبە بکەن و لە سوو خۆری واز بهێنن ئەوە تەنها سەرمایەکانتان بۆ هەیە وەریگرنەوە نە ستەم دەکەن لە قەرزارەکان نە ستەمتان لێدەکرێت .

وە جابری کوڕی عەبدوڵا فەرموویەتی: ((لعن رسول الله ﷺ آكل الربا وموكله وكاتبه وشاهديه، وقال: هم سواء)) رواه مسلم .

واتە: پێغەمبەری خوا ﷺ نەفرینی کردووە لە سوو خۆر و سوودەر و نوسەرەکەی و هەردوو شایەتەکەشی، فەرموویەتی: ئەوانە هەموویان لە تاواندا وەك یەکن .

دوای ئەوە: (شیك) یان (سەك) یەکێکە لە جۆرەکانی کاغەزی بازرگانی (الأوراق التجارية) کە بریتین لە چەند بەڵگەنامەیەك کە پابەندبونیان تێدایە بە دانی بڕێك پارە کە بە پێی باو لە دوای کاتێکی کەم مافی دانەوەی هەیە .

جۆرەکانی کاغەزی بازرگانی

یەکەم: (کۆمبیالا): بریتیە لە فەرمانێکی نووسراو بە پێی چەند بارودۆخێکی تایبەت – کە یاسا دیاریکردووە– کەسێك کە بە ڕاکێشەر حیساب دەکرێت ئاراستەی دەکات بۆ کەسێکی تر کە بەلێبراو ناو دەبرێت داوای ئەوەی لێدەکات کە بڕێك پارەی دیاریکراو لە بەروارێکی دیاریکراودا یان شیاوی دیاریکردن بێت بدات بە کەسی سێیەم (کەسی کەڵك وەرگرتوو / مستفيد) یان بە هەلگری ئەو بەڵگەنامەیە (حاملِهِ) .

دووەم: (سەنەد): بریتیە لە پابەند بوون بە دانی بڕێك پارەی دیاریکراو لە بەروارێکی دیاریکراودا یان شیاوی دیاریکردن بێت بۆ بەرژەوەندی کەڵك

وەرگر (مستفيد) یان هەڵگر (حامل)ی سەنەد .

سێیەم: (شیك) یان (سەك): فەرمانێکە بە نوسین ئەو کەسەی پارەی لە بانك داناوە (ئەو کەسە چ تاك بێت یان کۆمپانیا یان حکومەت) واژوی دەکات و فەرمان بەو بانکە دەکات کە بڕێکی دیاریکراو لە کاتی داوا کردندا بدات بە کەسی سێیەم (مستفيد) یان بە خودی خاوەن پارەکە یان فەرمانی یان هەڵگر (حامل)ی ئەو (شیك) سەکە .

جا ئەم کاغەزە بازرگانیانە بە دەستەواژەی مامەڵەی سەردەم حیساب دەکرێن، وە مافی سامانی و نەقدی و قەرزی لە لابوون جێگیر دەکەن، وە چەندین تایبەتمەنییان هەیە لەوانە:

١ ـ ئەم کاغەزە بازرگانیانە بەڵگەنامەی قەرزن بە شێوازێکی کورت و پوخت نوسراوەتەوە .

٢ ـ فەرمان بە دانەوەی تێدا ڕەهایە و نەبەستراوە بە هیچ مەرجێکەوە .

٣ ـ بابەتیان بڕێکە لە پارە کە پێویستە بدرێت، ئێستا بێت یان دواتر .

٤ ـ دەتوانرێت بە ئاسانی جێگۆڕکێ و گواستنەوەی لە نێو خەڵکدا پێبکرێت .

حوکمی دروست کردنی ئەم کاغەزانە و مامەڵە پێکردنیان

بە کورتی حوکمی دروست کردنی ئەو کاغەزانە ئەگەر سووی لە سەر بێت یان قازانجێکی بە مەرجگیراوی تێدا بێت ئەوا زۆربەی زانایان و توێژەرەوایان ئەسڵەن بە حەرامیان داناوە دروست بکرێن[1] .

جا مەگەر ئەوانەی تێدا نەبێت ئەو کاتە دەتوانین بڵێین:

پێشەکی دەبێ بزانین ئەم کاغەزانە لە حەقیقەتدا تەنها بریتین لە چەند پەڕە کاغەزێك چەند ژمارە و شتێکیان لە سەر نوسراوە، کۆمەڵە مافێکی سامانی و قەرز دەنوێنن و جێگیر دەکەن، جا حوکمی هەریەك لەمانە نازانرێت تاوەکو ئامانج لە دروستکردنیان نەزانرێت .

---

[1] بڕوانە ئەم سەرچاوانە: (في الشركات، شركة المساهمة، فقه الزكاة، حكم ودائع البنوك، الربا والمعاملات المصرفية، الإسلام ومشكلاتنا الحضارية، المعاملات المالية المعاصرة، أسواق الأوراق المالية والمصارف الإسلامية، بنوك تجارية بدون ربا، الأعمال المصرفية والإسلام) ... هتد .

سـەنەد: ئامـانج لـە دروسـتكردنی بەڵگەنامەیەکە قـەرزێکی دواخـراو جـێگیر دەکات، جا جێگیر کردن و پشت ئەستور کردنـی قـەرز داخوازییـەکی شـەرعیـیە و ئیسلام بانگەوازی بۆ کردووە، بـەڵام وەك وتمـان بـانکی سـوو خـۆر (سـوو / ریبـا) وەردەگـرێ لـە سـەر ئـەم جـۆرە بەڵگەنامانـە، هەرچـەندە دروسـتکردنی سـەنەد لـە خـودی خۆیـدا حـەرام نییـە و مـەکروهیش نییـە بـەڵکو لـە شـەرعی ئیسلامدا خوازراوە بـە بەڵگـەی قورئـان و سوننەت .

٢ ـ کومبیـالا: ئەگـەر بـە وردی دیراسەی کومبیالا بکەین وەك لە پێشەوە پێناسـەمان کـرد دەبـینی شـێوازێکە لـە شـێوازەکانی عەقـدی حەواڵـە کـە شـەرعزانان بـە درێـژی حوکمـەکانیان ڕونکردووەتـەوە، کـە بـە کـورتی پێناسەکەی بریتییە لە (نقل الدَّين من ذِمَّةٍ إلى ذِمَّة)[٢].

واتـە: گواسـتنەوەی قـەرز لـە گـەردنی کەسێکەوە بۆ گەردنی کەسێکی تر.

وە بزانـە لـە حەواڵـەدا سـێ لایـەن هەیە:

یەکەم: قەرزار . دووەم: قەرزدەر .

سێیەم: ئـەو کەسـەی قەرزەکـە لـە جیاتی قەرزار دەداتەوە .

ئـایینی ئیـسلامی پـیرۆز ڕێگـەی بـە گواستنەوەی قەرز داوە، چونکە خەڵکی پێویـستیان پـێی دەبێـت، بەڵگـەش لـە سـەر ئـەم کـارە سـوننەت و یەکـدەنگی زانایانـە، کـەوابوو ئەگـەر حەواڵەکـە مەرجەکانی تێدا بوو وە (کومبیـالا) بە شـێوازێکی شـەرعی نوسـرایەوە ئـەوا دروستە و کاری پێدەکرێت .

(شـیك: سـەك): وە لـە پێـشەوە پێناسـەمان کـرد فەرمانێکە بـە بانك کـە بڕێکـی دیـاریکراو پـارە بـدات بـە کەسـی سێیەم یان بە خودی خاوەن پارەکە یـان هەڵگری (شیك)ەکە .

جا ئەگەر بە وردی دیراسـەی نـاوەڕۆکی ئـەم پێناسـەیە و سـەرجەم پێناسـەکانی تری (شیك) بکەین کە لە کتێبە ئـابوری و بازرگانییەکاندا تومارکراوە دەبینین شـیك بریتییە لـە حەواڵـە و گواسـتنەوەی قـەرز یـان کـردن بـە وەکیلـی بانـك لـە جیـاتی

[٢] مغني الـمحتاج للشربيني، نـهاية الـمحتاج للرملي .

خاوەنی پارەکە، جا لە ڕووی نوسینی شیك و بەکارهێنانی بۆ ئەو مەبەستانەی بۆی نوسراوە هیچ ڕێگرێك نییە لە شەرعدا و ئەمیش دەچێتە ژێر ئەحکامی حەواڵە یان وەکالەوە .

هەروەها ئەگەر فەرمانەکە لە لایەن خاوەنی پارەکەوە بوو بۆ خودی خۆی نەك کەسی سێیەم ئەوە پێی دەگوترێت گێڕانەوە (استرجاع) و ئەحکامی سپاردە (الوديعة) لە خۆ دەگرێت .

دوای ئەو پێشەکییانە ئەو کاغەزانەی بۆ ماددەی (١٤٠) نوسراون بریتین لە جۆری سێیەم واتە (شیك)ن، جا دوای لێکۆڵینەوەی نوسراوی سەر ئەو جۆرە کاغەزانە و دیراسەی شیك لە لایەن زانایانی پسپۆڕەوە[٣] دەرکەوتووە شیك یان حوکمی حەواڵە یان وەکالە یان سپاردە (وديعة) لە خۆ دەگرێت .

جا (شیك)ی تایبەت بە ماددەی (١٤٠) بێگومان سپاردە (وديعة) نییە چونکە لایەنی سێیەمی تێدایە کەوابوو حەواڵەیە یان وەکالە، هەر کام لەم دووانە بێت حوکمی بەم شێوەیەی خوارەوە دەبێت:

حوکمی کڕین و فرۆشتنی کاغەزە بازرگانییەکان

بنیات لە سەر ئەوەی هەموو ئەو کاغەزانە بە هەموو جۆرەکانیانەوە ئەوە دەگەیەنن و نوێنەرایەتی ئەوە دەکەن کە خاوەنیان (واتە: ئەو کەسەی بۆی نوسراوە) قەرزی لای دەرهێنەری ئەو کاغەزانەیە (شیك) یان (سەنەد) یان (کومبیالا)، ئەمە لە لایەك و لە لایەکی تریشەوە گۆڕینەوەی دراو (العملة) بریتییە لە ئاڵوگۆڕی پارە بە پارە بە مەرجی دەست بە دەست بوون، جا لە کاتێکدا ئەو کاغەزانە دارو نین و نوێنەرایەتی قەرزێك دەکەن کەوابوو یەکێك لە مەرجەکانی ئاڵوگۆڕی دراو (العملة) لەو مامەڵەیەدا نوقسانە بۆیە باتڵ دەبێت، بەڵام جگە لە زێڕ و زیو و دراو مامەڵەی تری پێدەکرێت، چونکە (شت و مەك / السلعة) جگە لە زێڕ و زیو بە قەرز دەفرۆشرێت .

---

[٣] بروانە کتێبی: (الخدمات المصرفية) و (موسوعة القضايا الفقهية) و (الأسهم والسندات وأحكامها) و (قضايا فقهية معاصرة في المال والاقتصاد) وە چەندین کتێبی تر .

ابن رجب له كتێبی (القواعد)**دا ئـەڵێ:**

(بيع الصكاك قبل قبضها وهي الديون الثابتة على الناس وتُسمَّى صِكاكاً لأنَّها تُكتَبُ في صِكاك وهي ما يُكتب فيهِ من الرَّقِّ ونحوه، فيُباع ما في الصَّك فإن كان الدَّينُ نقداً وبِيعَ بنقدٍ لَـمْ يـجزْ بلا خِلاف لأنَّهُ صـرفٌ بنسيئةٍ)[٤].

واتە: فرۆشتنی (سەك) پێش وەرگـرتنی لە كاتێكدا قەرزێكە سەلمێنراوە

لــە ســەر دەرهێنــەری، وە پــێی دەگوترێت (صِكاك) **چونكە لـە** (صِكاك)**دا دەنوسرێت كە بریتییە لەو شتانەی تێیدا دەنوسرێت وەك پێست و شتی تر * .**

جـا ئـەوەی تێیدایـە دەفرۆشـرێتەوە ئەگەر قەرزەكە دراو (نقد) بوو وە فرۆشرا بە دراو (نقد) دروست نییە بەبێ جیاوازی زانایان چونكە ئاڵوگۆڕە بە قەرز .

لـەم قـسانەی (ابـن رجـب) ئـەوەمان دەسدەكەوێت كە:

یەكـــەم: ئـــەوەی لـــەو كاغەزانـــەدا دەنوسرێتەوە قەرزن .

دووەم: گۆڕینەوە دراو بـە دراو (بَيْعُ نقدٍ بنقدٍ) **ئەبێ دەست بە دەست بێ.**

وە پرسیار كراوە لە شێخ (محمـد بـن صالح العثيمين) **ڕەحمـەتی خـوای لـێبێت:**

(ما حكم التعامل بالشيكات في بيع الذهب إذا كانت مستحقة وقت البيـع حيـث إنَّ بعض أصحاب الذهب يتعامل بالـشيكات خشية على نفسهِ ودراهمهِ أنْ تُسرق منه ؟

فأجاب: **لا يـجوز التعامل بالشيكات في بيع الـذهب أوالفـضة، وذلـك لأنَّ الشيكات ليست قبضاً، وإنَّما هي وثيقـة حوالةٍ فقط بدليل أنَّ الذي أخد الشيك لو ضاعَ منه لَرجع على الذي أعطاهُ إيَّاهُ، ولو كان قبضاً لـمْ يرجع عليهِ**، وبيانُ ذلك أنَّ الرجلَ لو اشترى ذهباً بدراهم واستلم البائع الدراهم فضاعت منه لـمْ يرجـع علـى الـمشتري، ولو أنهُ أخذ من الـمـشتري بالثمن، **وهذا دليلٌ على أنَّ الشيك لـيس بقبضٍ، وإذا لـمْ يكن قبضاً لـم يـصح البيع**، لأنَّ النبي ﷺ أمر ببيع الذهب بالفضة أنْ يكون يداً بيدٍ إلاَّ إذا كان الشيكُ مصدَّقاً من قبل البنك واتصل البائع بالبنك وقـال:

---

[٤] القواعد: (١ / ٣٩٦) نقـلاً عـن كتـاب الأسـهم والسندات وأحكامها ص: (٣١٦) .

* ئێستا لە كاغەزدا دەنوسرێت .

ابقِ الدراهم عندك وديعةً لـي فهـذا قـد يُرخص فيه)[٥].

واتە: حوکمی مامەڵە کردن بە چەکی دراو لە فرۆشتنی زێڕدا چیە؟ ئەگەر ئەو چەکە مافی وەرگرتنی هەبێت لە کاتی ئەو فرۆشتنەدا چونکە هەندێ لە زەڕەنگەرەکان کار بە چەکی دراو دەکەن، لە خۆی و پارەکەی دەترسێ کە لێی بدزرێت؟

ئەویش وەڵامی داوەتەوە:

دروست نییە لە فرۆشتنی زێڕ یان زیودا مامەڵە بە چەکی دراو بکرێت چونکە چەکی دراو حیسابی وەرگیراوی بۆ ناکرێت، بەڵکو تەنها بەڵگەنامەی حەواڵەیە و بەس، بە بەڵگەی ئەوەی ئەو کەسەی ئەو چەکەیە وەردەگرێت ئەگەر لێی ونببێت دەگەڕێتەوە بۆ سەر ئەو کەسەی پێیداوە، جا ئەگەر شتێکی وەرگیراو بێت ناگەڕێتەوە بۆ سەری، ڕونکردنەوەشی ئەوەیە ئەگەر پیاو زێڕی کڕی بە چەند دیرهەمێك و فرۆشیارەکە ئەو دیرهەمانەی وەرگرت و دوای ئەوە لێی ونبوو ناگەڕێتەوە بۆ سەر کەسی کڕیار، ئەمە بەڵگەیە لە سەر ئەوەی (شیك) وەرگیراو نییە، جا ئەگەر وەرگیراو و لەدەستدا نەبوو ئەوە ئەو فرۆشتنە دروست نییە، چونکە پێغەمبەری خوا ρ فەرمانی کردووە فرۆشتنی زێڕ بە زیو ئەبێ دەست بە دەست بێ، مەگەر ئەو چەکەیە پەسەند و قەبوڵکراوبێت لە لایەن بانکەوە ئەنجا فرۆشیاری زێڕەکە پەیوەندی بکات بە بانکەوە و بڵێت ئەو دیرهەمانەی لەو چەکەدا هاتووە وەك (سپاردە / وديعة) لای خۆت بهێڵەوە، ئەمە لەوانەیە ڕوخسەتی پێبدرێت .

دەبینی ئەم زانایەش کە کەسایەتیەکی ناسراو و یەکێك بوو لە پێشەوایان لەم سەردەمەدا ئەڵێ: ئەم چەکە تەنها بەڵگەنامەی حەواڵەیە .

وە پرسیار کراوە لە شێخ (ابن باز و عبد الرزاق عفيفي و عبد الله غديان) ڕەحمەتی خوایان لێبێت: (هل بيع الشيكات أو الكومبيالات حلال ولو كان بالخسارة أي أقل من الثمن المكتوب؟

---

[٥] فتاوى البيوع في الإسلام ص: (٧٧) .

الـــجواب / بيع الشيكات على الكيفية الـــمذكورة لا يـــجوز لـــما فيهِ من ربـــا النسأ وربا الفضل)[٦].

واته: ئايا فرۆشتنی شـيك و كومبيـالا دروســـته ئەگـــەر بێـــت و بـــە زەرەر بيفرۆشێت واتە: بەكەمتر لەو بەهايەی كـە تۆمار كراوە لە چەكەكەدا ؟

وەڵام: فرۆشتنی شيك بەو شـێوەيەی لە پرسارەكەدا هاتووە دروست نييە لەبەر ئەوەی هەر دوو جۆری سووی دواخستن و زيادەی تێدايە .

وە لـــە وەڵامـــی پرســـيارێكی تـــردا زانايـــان (ابن باز، عبد العزيز آل الشيخ، عبد الله غديان، صالح الفوزان، بكر أبـــو زيـــد) **دەفـــەرموون:** (لا يـــــجوز بيـــع وشـــراء سندات النقود الـــحالة والـــمؤجلة **بأقـــل مِمَّا فيها** أو أكثر مِمَّا فيها **لأنَّ ذلك يُعتـــبر من صريح الربا، وقـــد اجتمـــع في هـــذه الـــمعاملة ربا الفضل وربا النسيئة وكلاهما مُحرَّم** بالنص)[٧].

وە پرسيار كراوە لـە زانـای گـەورە و فەرموودەناســی سـەردەم شـێخ ئـەلبانی ڕەحمەتی خـوای لێبێـت: (هل يـــجوز بيع الصك إلى إنسانٍ آخر غير صاحب الصك؟

لە وەڵامدا فـەرمووی: طبعـــاً هـــذا لا يـــجوز إطلاقاً لأنَّ هذا ربا، لا يـــجوز أنْ يُباع السند الذي قيمتهُ ألف بتسعمائة مـــثلاً لأنَّ هذا شراء النقد بأقل من قيمتهِ، وهذا هو عينُ الرِّبا، ولكن الذي يـــجوز: يـــــجوز لصاحب الـــحق (مالك الصك) أنْ يتنـــازل عن حقهِ عند الـــمدين، أمَّا بطريـــق البيـــع والشراء بأقل فهذا لا يـــجوز ...)[٨].

بـــە كـورتی واتـــە: كـڕین و فرۆشـتنی چەك دروست نييە چونكە ريبايە .

وە پرسـيار كـراوە لـە شـێخ (صـــالح الفوزان) **خوا بيپارێزێت:** (أردت شراء عملة أجنبية أو ذهب وحسبت القيمة بالـــدولار ودفعت السعر بالريال السعودي ثم أعطـــاني البنك مقابل العملة شيكًا بالعملة التي اتفقت على شرائها مع البنك، هل هذا جائز أم لا ؟

لە وەڵامدا فەرمووی: بيع العملة بالعملـــة يسمى صرفًا، إن اتحد الجنس بين العملـــتين

---

[٦] فتاوى اللجنة الدائمة للبحوث العلمية والإفتاء: (١٣ / ٣٣٣) .

[٧] فتاوى اللجنة الدائمة للبحوث العلمية والإفتاء: (١٣ / ٣٣٥) .

[٨] أشرطة سلسلة الـــهُدى والنور، الشريط رقم: (٢٦١ / ٥) .

اشـــترط الحلـــول والتقـــابض في المجلـــس والتساوي في المقدار، وإن اختلف الجنس بين العملتين جاز التفاضل ووجب التقـــابض في المجلس بأن يسلم العملة ويستلم العملـــة لا بديلة عنها في المجلس، **والـــشيك لا يعتـــبر قبضًا وإنما هو سند فقط، لو ضاع أو تلف رجع على من أعطاه إياه يطالب بحقه ولـــو كان قبضًا ما ساغ له الرجوع لأنه قـــبض حقه**، والحل الصحيح أن يقبـــضه العملـــة البديلة ويحولها إلى البلد الذي يريد)[٩].

کەواتــە کــڕین و فرۆشــتنی چــەکی ماددەی (١٤٠) بـە پـارە چ بـە دۆلار بێـت یان بە دینار بە کەمتر یان بە زیاتر یان بە بەرامبــەر بێــت حەرامــە و بــەڵکو ســوو خـواردنی تێدایـە پـەنا بـە خـوا لـە ڕزقـی حەرام !

لە کۆتاییدا داوام وایە لـە موسـڵمانان ئەوانەی ئاڵوگۆڕی دراو دەکـەن (الصیارفة) وەك چارەسەرێك بۆ خـۆ لادان لـەم کـارە حەرامە بۆ خۆیان و موسـڵمانانیش ئەگـەر لــە توانایانــدا هەیــە بــە بەرامبــەرێکی (مەشــروع و مــەعروف و مــەعقول) ئــەو چەکانە وەرگرن بە بێ کڕین ئـەنجا بۆیـان بگۆڕنەوە لە بانك پاشـان لـە حـەقی ئـەم کـارە کـرێ (عمولـە) لـە خـاوەنی ئـەو چەکانە وەرگـرن (إنْ شـاء الله) ڕزگارمـان دەبێت لەو کارە حەرامە .

وصلى الله على محمد وعلى آلهِ وصحبهِ وسلَّم أجمعين[١٠].

پ ٢ / هەندی خەڵك هـەن مامەڵـە بـە ڕیبـا دەکــەن وە (ڕیبـا)ش دەخەنـە نێـو قاعیدەی (الضرورات تبیح المحظــورات) ئایـا حـوکمی چـیيە کەسـێك قــەرزار بێــت لەکاتێکدا یان ئەبێ بیداتەوە یان دەدرێتە دادگـا لەبـەر قـەرزاری ئـەو کەسـەش ناچار کاری ڕیبا دەکات ؟

وەڵام / دروس نییە مامەڵە کـردن بە ڕیبا بە هیچ شێوەیەك[١١] .

---

[٩] الـــمنتقى من فتاوى الشيخ الفوزان الفتـــوى رقـــم: (٣١٦) .

[١٠] بۆ ئامادەکردنی ئەم بابەتە ڕاستەخۆ سـوودم لـەم سەرچاوانەوە وەرگرتووە:
١ ـــ فتاوى اللجنة الدائمة للبحوث العلمية والإفتاء .
٢ ـــ فتاوى البيوع في الإسلام .
٣ ـــ الأسهم والسندات وأحكامها .
٤ ـــ الـــخدمات الـــمصرفية وموقـــف الـــشريعة الإسلامية منها للدكتور صلاح الدين عنـــزي .
٥ ـــ بحوث فقهيـــة في قـــضايا اقتـــصادية معاصـــرة لـــمجموعة من الدكاترة الباحثين.
٦ ـــ قضايا فقهية معاصرة في الـــمال والاقتصاد للدكتور نزير حماد .

پ ٣ / حوكمی شەرع چی یە دەربارەی نوسینی ئەوەی كە دوكاندارەكان دەینوسن لە وەسڵەكانیان (فرۆشراو وەرناگیرێتەوە و ناگۆردرێتەوە) وە ئایا ئەم مەرجە لەشەرعدا دروستە وە ئامۆژگاری بەرێزتان چییە لەسەر ئەم مەسەلەیە ؟

وەڵام / فرۆشتنی شتومەك بەمەرجی وەرنەگرتنەوە و نەگورینەوە دروست نییە، چونكە مەرجێكی دروست نییە لەبەر ئەوەی زیان و چاوبەستی تیادایە وە لەبەر ئەوەی مەبەستی فرۆشیار بەم مەرجە ناچاركردنی كریارە بە قەبولكردنی شمەكەكە ئەگەر عەیبداریش بێت ! ئەم مەرجە وای لێ ناكات كە چاو پۆشی بكرێت لە عەیبەكانی كە تێدایەتی، چونكە ئەگەر عەیبدار بێت كریار دەتوانێت بیگۆرێتەوە بەشتێكی بێ عەیب یان قیمەتی ئەو عەیبە وەرگرێتەوە لە فرۆشیارەكە، چونكە بەهای تەواو لەبەرامبەر شمەكی بێ عەیبە لە كاتێكدا فرۆشیار بەهای تەواو ببات وە شتەكەش عەیبدار بێت ئەوە بردنێكی ناحەقە لەبەر ئەوەی شەرع مەرجی عورفی وەك مەرجی بە زمان داناوە، ئەوەش لەبەر سەلامەت بردن هەر عەیبێك بۆ ئەوەی هەر كاتێك هەبوو بۆی هەبێت بیگێرێتەوە[١٢].

پ ٤ / حوكمی گوێگرتن بۆ ڕادیۆ چییە ؟

وەڵام / حوكمی گوێگرتن دەگۆڕێت بە گۆڕانی ئەوەی گوێی بۆ ڕادەگریت ئەگەر (حرام) بوو وەك گۆرانی وئامێرەكانی مۆسیقا ئەوە دروس نییە ونابێت گوێی بۆ ڕاگریت، وە دروستیش نییە هۆكار بیت بۆ كەسێك كە بیەوێت بیخاتە سەر ئەو شتانە، بەلام بۆ بیستنی هەواڵەكان و وتارە دروستەكان ئەمانە دروستن، بەتایبەت بیستنی ووتارە زانستییەكان وخویندنی قورئان ئەمانە قەیدی نییە ئەگەر كەسێك گوێی بۆ بگرێت هەر چەندە ئەمانە مەژغوڵی دەكەن لەچەندەها كاری بەسود وە مەترسی ئەوەشی هەیە پلەپلە لە

---

[١١] فتاوى اللجنة الدائمة: (١٣ / ٢٩٤)، ژمارەی فەتوا: (٩٢٧٥) .

[١٢] فتاوى اللجنة الدائمة: (١٣ / ١٩٨) ژمارەی فەتوا: (١٣٧٨٨) .

حەڵاڵەوە گوێ ڕاگرێت بۆ حەرام وشتی نادروستیش، کەوابوو پێویستە ئینسان وریا بێت وپارێزگاری خۆی بکات لەو شتانەی زیانبەخشن وە چەندین شتی خراپ وبێ کەڵك بەهۆیەوە بڵاوبوەتەوە . داواکارین لە خوای گەورە سەلامەتمان بکات لەوەی خۆی پێی ناخۆشە وە سوپاس بۆ پەروەردگاری جیهانیان[١٣] .

پ ٥ / ئایا ڕێژەی دیاری کراو هەیە لە قازانجی بازرگانی یان قازانج سنوری بۆ دیاری نەکراوە ؟ وەڵاممان دەوێت لەگەڵ باسکردنی بەڵگە وە هەموو ئەو باجانەشتان لەبیر نەچێت کە ساڵانە بازرگان دەیدات .

وەڵام / دروستە هەر کەسێك شتێکی کڕی بۆ خۆی یان بۆ بازرگانی بیفرۆشێتەوە بە زیاتر لە بەهاکەی خۆی حازر یان بە قەرز، وە هیچ سنورێك نازانین دانرابێت لە قازانج خستنەسەر، بەڵام ئاسانکاری کردن پێویستە لەنێوان خەڵکدا لەبەر ئەو بەڵگانەی کە هاندەرن بۆی، مەگەر شتانێك نرخی دیاری کراو بێت لەشاردا ئەو کاتە بۆ موسڵمان نابێت بیفرۆشێتەوە بە نەزانێك بەزیاتر لەو نرخەی کە هەیە مەگەر لەو نرخە ئاگاداری کاتەوە، چونکە ئەگەر وا نەکات ئەوە جۆرێك لە خەڵەتاندنی تیادایە لە کاتێکدا موسڵمانیش برای موسڵمانە و ستەمی لێ ناکات وفێڵی لێ ناکات وخیانەتی لێ ناکات، بەڵکو لەهەر کوێدا هەبێت نەسیحەتی دەکات . پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموێ: " الدين النصيحة " (رواه مسلم في صحيحه).

واتە: ئایین تەنها ئامۆژگاریە .

وە لە (الصحيحين) دا لە (جرير) ی کوڕی (عبدالله اليماني)رضي الله عنه فەرموویەتی: " بايعت النبي ﷺ على إقام الصلاة وإيتاء الزكاة والنصح لكل مسلم".

واتە: بەیعەتم دا بە پێغەمبەری خوا ﷺ لە سەر ئەوەی کە نوێژەکان ئەنجام بدەم، و زەکاتی ماڵ و سامانم بدەم، و ئامۆژگاری هەموو موسڵمانێك بکەم .

وصلى الله على نبينا محمد وعلى آلة وصحبة وسلم.

سایتی بەهەشت
www.ba8.org

---

[١٣] وەڵامی شێخ ناصر السعدي، کتێبی (الفتاوى السعدية) لاپەڕە: (٥٧٨) .